

Таблиця 5. Регресійні моделі залежності дохідності акцій від індексу ПФТС та β -коефіцієнт у моделі CAPM

Номер АТ	Регресійна модель	β -коефіцієнт у моделі CAPM
1	$y = 3,482 + 0,6499x$	0,650
2	$y = 2,358 - 0,3213x$	-0,321
3	$y = 2,148 - 0,3716x$	-0,372
4	$y = 4,578 + 0,6321x$	0,632
5	$y = 9,762 + 0,9699x$	0,970
6	$y = 3,203 + 0,3411x$	0,341
7	$y = 3,917 + 0,766x$	0,766
8	$y = 0,566 - 0,3024x$	-0,302
9	$y = 2,252 - 0,0123x$	-0,012
10	$y = 1,537 - 0,0305x$	-0,031
11	$y = 1,051 - 0,2634x$	-0,263
12	$y = 0,558 - 0,1906x$	-0,191

Список використаних джерел

1. Бланк И.А. Управление финансовыми рисками./ Бланк И.А. – К.: Ника-центр, 2005. – Вып. 12. – 600 с. – (Серия „Библиотека финансового менеджера”).
2. Вітлінський В.В. Моделювання економіки.: навч. посібник. / Вітлінський В.В. – К.–КНЕУ, 2003.– 408 с.
3. Первозванский А.А., Первозванская Т.Н. Финансовый рынок: расчет и риск./ Первозванский А.А., Первозванская Т.Н. – М.: Инфра-М, 1994 г. – 192 с.
4. Шарп У. Инвестиции / У. Шарп, Г. Александер. – М.: Инфра-М, 2001. – 1028 с.
5. Українська фондова біржа [Електронний ресурс]: офіційний сайт – Режим доступу: <http://www.ukrse.kiev.ua/> – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

УДК 657.6

Г.Б. Титаренко,

к.е.н., доцент,

Київський національний університет технологій та дизайну

Н.Й. Радіонова,

к.е.н., доцент,

Київський національний університет технологій та дизайну

СУТТЄВІСТЬ В АУДИТІ В КОНЦЕПЦІЇ ВИЗНАЧЕННЯ ВАРТОСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В теперішній час в Україні поняття суттєвості регламентується Міжнародними стандартами аудиту та трактується як викривлення, включаючи пропуски,

які окремо або в сукупності, можуть вплинути на економічні рішення користувачів, що приймаються на основі фінансової звітності. Виходячи з цього, під суттєвістю розуміють межу, максимальне значення, якої повинна дорівнювати інформація, щоб бути значимою для користувача звітності. Але суттєвість необхідно розглядати не тільки з точки зору користувача звітної інформації, але і з позиції аудитора. Тоді суттєвість – це максимально припустимий розмір помилкової або пропущеної суми у фінансовій звітності, якою аудитор може знехтувати, тому що вона не вплине на рішення користувачів звітності. Встановити чіткі й однозначні критерії суттєвості зовсім непросто, особливо для підприємств, які впроваджують у свою діяльність інноваційні проекти.

Питання обґрунтування елементів цілісної системи визначення суттєвості в аудиті з урахуванням інноваційних проектів є дискусійними і потребують вирішення, як для окремого аудитора (аудиторської фірми), так і на державному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні і методологічні основи суттєвості викладено в наукових працях Р. Гініятова, Н. Дорош, Т. Каковкіної, Т. Каменської, І. Краснової, О. Макеєвої, В. Пантелєєва, О. Петрик, К. Редченка, О. Редька, В. Рудницького, А. Соніна, В. Суйца, А. Шеремета. Питанням суттєвості присвячені праці зарубіжних і вітчизняних фахівців А. Гершуна, Р.С. Каплана, П. Нівена, Д. Нортон, К. Рамперсада, В. Савчука, Х. Фрідага, Д. Хана, П. Хорвата, Х. Хунгенберга, М. Чумаченка, В. Шмідта.

Визнаючи вагомість отриманих наукових результатів, окремі теоретико-методичні проблеми суттєвості в аспекті інноваційних проектів залишаються об'єктом дискусій і потребують подальших досліджень. В опублікованих працях немає однозначного підходу до визначення економічної сутності суттєвості в аудиті, недостатньо досліджено методику розрахунку суттєвості для підприємств різних галузей. Цим пояснюється об'єктивна необхідність удосконалення теоретичного та прикладного аспектів суттєвості в аудиті.

Мета дослідження. Основною метою даної статті є дослідити вплив інноваційних проектів на рівень суттєвості в аудиті, враховуючи зміни, які відбулися в МСА. Проаналізувати передовий досвід щодо методів оцінювання порога суттєвості в аудиті з позиції оцінювання інноваційних проектів підприємств-замовників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Використання принципу суттєвості в аудиті є одним з базових і лежить в основі методики планування і проведення аудиторської перевірки. В класичному розумінні суттєвими в аудиті вважаються обставини, які значно впливають на достовірність фінансової звітності клієнта. Як кількісна характеристика таких обставин виступає рівень суттєвості, тобто граничне значення перевертання бухгалтерської звітності, починаючи з якого не можна приймати на її основі правильні рішення. Попереднє судження може включати оцінки того, що є важливим для розділів балансу, звіту про прибутки і збитки і звіту про рух грошових коштів, узятих окремо і для фінансових звітів в цілому. Одна з цілей попереднього судження про суттєвості – сфокусувати увагу аудитора на більш значних пунктах фінансового звіту при визначенні стратегії аудиторської перевірки.

Порядок визначення суттєвості в міжнародній аудиторській практиці регулюється стандартом 320 що мав назву “Суттєвість в аудиті”. Але, з 15 грудня 2009 р. набули чинності нові редакції міжнародних стандартів аудиту (МСА).

МСА 320 “Суттєвість в плануванні та проведенні аудиту” містить нове визначення поняття суттєвості, яке дещо відрізняється від застосовувався раніше.

МСА 320 (стара редакція): “Інформація вважається суттєвою, якщо її пропуск або перекручення можуть вплинути на економічні рішення користувачів, прийняті на основі фінансової звітності”.

МСА 320 (нова редакція): “Спотворення, включаючи не розкриття інформації, вважаються істотними, якщо вони, взяті окремо або за сукупністю, можуть вплинути на економічні рішення користувачів, прийняті на основі фінансової звітності”.

Нова редакція МСА 320 встановлює також, що істотність, визначену на етапі планування, не обов’язково слід розглядати як граничне значення, нижче якого не виправлені спотворення окремо або в сукупності будуть завжди оцінюватися як несуттєві. Деякі обставини (наприклад, характер спотворень, особливості їх виникнення) можуть змусити аудитора оцінювати спотворення як істотні, навіть якщо вони нижче прийнятого рівня суттєвості.

Нова редакція стандарту містить рекомендації аудитору щодо вибору показників (у формулюванні стандарту – критеріїв) при визначенні суттєвості для звітності в цілому. Залежно від обставин, супутніх перевірці, такими критеріями можуть бути: прибуток до оподаткування, загальна виручка, загальні витрати, загальний акціонерний капітал, вартість чистих активів. Наприклад, в організації, орієнтованої на отримання прибутку, критерієм при визначенні суттєвості для звітності в цілому може бути прибуток до оподаткування. Якщо ж значення прибутку нестабільно, більш кращим може бути такий критерій, як загальна виручка.

Стандарт вказує також, що при визначенні рівня суттєвості для звітності в цілому аудитору слід враховувати залежність процентного значення рівня суттєвості від обраного критерію. Наприклад, для загальної виручки процентне значення рівня суттєвості повинно бути нижче, ніж для прибутку до оподаткування.

Іноді в наукових літературних джерелах суттєвість замінюють терміном “матеріальність” (буквальний переклад англійського терміна materiality), хоча на сьогоднішній день це поняття в аудиті значно ширше та може розглядатися в трьох аспектах:

1. Як граничний розмір відхилення.
2. Як критерій вибору об’єкта й процедур його перевірки (при плануванні і при проведенні тестування).
3. Як фактор, що впливає на вибір виду аудиторського висновку.

Суттєвість як граничний розмір відхилення можна виразити у вигляді:

– Абсолютного значення – установленого граничного розміру помилки у грошовому вимірі.

– Відносного значення – відповідно до обраної бази (прибутку, підсумку балансу, групи активів чи пасивів тощо).

У міжнародному стандарті 320 “Суттєвість в аудиті” відзначено, “що у процесі проведення аудиту аудитор повинен оцінювати суттєвість у взаємозв’язку з ризиком” [2, с. 348].

Цей ризик аудитор встановлює для себе сам. Він тісно пов’язаний з ризиком системи обліку і внутрішнього контролю. Чим вище ризик обліку і контролю, тим менший ризик виявлення помилок. Це означає, що аудитор повинен запланувати і виконати значний обсяг незалежних процедур.

В аудиторській практиці України перша спроба застосування концепції суттєвості була здійснена в 1995 р. АПУ запропонувала таке визначення суттєвості: суттєвість – це суперечність у показниках первинних документів, аналітичному обліку і звітності, що перевищують еквівалент 10 доларів США у національній валюті України на день складання певних документів, а також розходження, які впливають на зміну показників первинних документів, аналітичного обліку, статей річного балансу та річної звітності і тягнуть за собою їх зменшення чи збільшення.

Проблеми визначення і використання суттєвості в аудиторській практиці України пов’язані з відмінностями в організації обліку та аудиту. Основним споживачем звітності і результатів аудиту є податкова інспекція. Облік повністю підпорядкований системі оподаткування, тому слід вважати суттєвими всі розходження, що впливають на величину прибутку до оподаткування, а також інших показників, на підставі яких розраховуються чинні податки та обов’язкові платежі.

Аудитори України використовують зарубіжний досвід, розраховуючи, що при надійних системах обліку і внутрішнього контролю встановлюється високий поріг виявлення помилок. Це дозволяє зберегти обсяг аудиторських процедур, тестів і зосередити увагу на ділянках, пов’язаних з найбільшим ризиком.

Так, в американських стандартах фінансової звітності істотність визначається як величина пропуску, неточного або неправильного трактування факту бухгалтерської інформації, яка у світлі супутніх обставин робить ймовірним, що судження, зроблене на основі цієї інформації, могло б змінитися або на нього міг би вплинути неточний або неправильний факт.

Ризик “виявлення” помилок поділяється на:

- ризик аналітичного огляду;
- ризик неефективності тестового контролю.

Ризик розраховується на підготовчому етапі.

На думку американських вчених, помилки у фінансовому обліку та внутрішньому аудиті або пропуски у звітності вважаються матеріальними (важливими), якщо у результаті цього користувачі цієї звітності будуть дезорієнтовані підчас прийняття власних рішень або зазнають збитків. Розрізняють три основних рівня матеріальності

помилки і пропуски. До першого рівня відносять помилки і пропуски, суми яких незначні та не впливають на остаточне рішення користувача цієї інформації. Такі помилки та пропуски у звітності вважаються нематеріальними (непринциповими, несуттєвими).

Помилки та пропуски, що впливають на прийняття рішень користувачем бухгалтерською звітністю, відносять до другого рівня матеріальності. Незважаючи на це, внутрішня звітність загалом об'єктивно відображає реальну дійсність. Виявлена помилка є матеріальною.

До третього рівня матеріальності відносять такі помилки та пропуски в обліку і внутрішній звітності, через які неможливо визнати достовірність та об'єктивність усієї звітної інформації загалом. Використовуючи таку інформацію, можна прийняти неправильні рішення. Встановивши третій рівень матеріальності помилок, аудитор у висновку відображає негативну думку стану бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Рівень матеріальності помилок та пропусків широко застосовується у міжнародній практиці аудиту.

Розрізняють такі етапи практичного використання рівня матеріальності:

1) попередній розрахунок максимально допустимої суми помилок та пропусків в обліку для об'єктів, що тестуються;

2) розподіл загальної максимально допустимої величини помилок між елементами всередині об'єкта, що тестується;

3) визначення через тестування облікових і звітних даних фактичної величини допущених помилок за окремими елементами;

4) узагальнення фактичної величини помилок і пропусків на об'єкті, що тестується;

5) порівняння попередньо розрахованої допустимої величини та пропусків (етап 1) з фактично встановленою (етап 4) та підсумковим висновком.

Помилки, що знаходяться нижче мінімальної межі, вважаються нематеріальними, а ті, що вище максимальної межі, вважаються матеріальними та розцінюються залежно від першого чи другого рівня матеріальності. Якщо помилка знаходиться у середині вказаних меж, то аудитору потрібне додаткове залучення інформації та більш детальний її аналіз із метою віднесення виявленої помилки до матеріальної чи нематеріальної. Чим нижче межі допустимої величини помилок, тим більша інформаційна база необхідна аудитору для тестування.

При визначенні таких меж аудитор здійснює індивідуальний підхід до кожного клієнта, визначає критерії для розрахунку меж допустимої помилки. Класично, методичні прийоми визначення суттєвості в аудиторській практиці показано на рисунку 1.

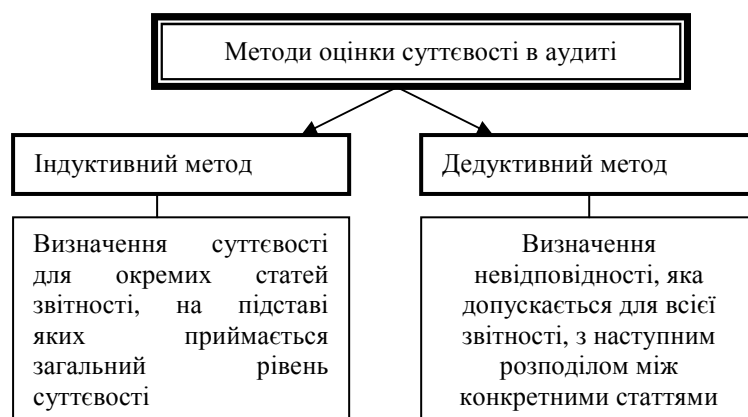

Рис. 1. Методи визначення суттєвості в аудиторській практиці

За даними зарубіжного досвіду допустимою величиною загального аудиторського ризику є величина, що визначається межею від 1 до 5 %. Значення загального аудиторського ризику, наприклад, для Великобританії дорівнює 5 %.

В Україні для визначення суттєвості окремих об'єктів обліку, що відносяться до активів, зобов'язань і власного капіталу підприємства, за орієнтовний поріг суттєвості приймається величина у 5 відсотків від підсумку відповідно всіх активів, усіх зобов'язань і власного капіталу.

Для визначення суттєвості окремих видів доходів і витрат орієнтовним порогом суттєвості рекомендується величина, що дорівнює 2 відсоткам чистого прибутку (збитку) підприємства.

Порогом суттєвості з метою відображення переоцінки або зменшення корисності об'єктів обліку може прийматися величина, що дорівнює 1 відсотку чистого прибутку (збитку) підприємства, або величина, що дорівнює 10-відсотковому відхиленню залишкової вартості об'єктів обліку від їх справедливої вартості.

Для неприбуткових організацій порогом суттєвості окремих видів доходів, витрат і відображення переоцінки або зменшення корисності об'єктів обліку рекомендується величина, що складає 0,5 відсотка від суми надходжень на провадження статутної діяльності.

Для розкриття інформації про сегменти порогом суттєвості для визначення звітного сегмента приймається величина у 10 відсотків відповідно чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) або фінансових результатів сегмента, або активів усіх сегментів підприємства. Для визначення подібних активів різниця між справедливою вартістю об'єктів обміну не повинна перевищувати 10 відсотків.

Для інших господарських операцій та об'єктів обліку поріг суттєвості доцільно визначати у межах 1-10 відсотків з урахуванням обсягів діяльності підприємства, характеру впливу об'єкта обліку на рішення користувачів та інших чинників.

Фактори суттєвого викривлення можуть бути досить різноманітними. Ці фактори структуровані та представлені у табл. 1.

Таблиця 1. Фактори суттєвого впливу на відповідність фінансової звітності

№ п/п	Фактор впливу	Механізм викривлення	Приклад
1	Господарські операції	Відображення в обліку неіснуючої або юридично неможливої господарської операції	Відображення в обліку витрат на ремонт приміщення, який фактично не проводився
2	Первинні документи	Відображення в обліку операцій на підставі фіктивного документу	Підроблені підписи на видаткових касових ордерах
3	Застосування рахунків бухгалтерського обліку	Вуалювання руху активів через “скорочення кореспонденцій” або проведення через складне відображення по безлічі непотрібних рахунків, не збігання суми аналітичних рахунків з відповідним синтетичним рахунком	Проплати за третіх осіб видаються за довгострокові інвестиції або за аванси.
4	Твердження звітності	Дані звітності не відповідають фактичному стану	Відображення у звітності не існуючих активів

Це, перш за все, залежить від обсягів підприємства, його галузевої належності, чесності та професійності облікового персоналу та інших складових. Але для вітчизняної практики, на нашу думку, існують деякі моменти, на які слід звертати увагу під час перевірки.

Застосування відповідних прийомів і процедур перевірки дозволять аудитору зменшити ризик впливу зазначених факторів на викривлення фінансової звітності. Але, через фізичну неможливість перевірити кожен операцію і кожний документ, аудитор повинен розрахувати рівень суттєвості.

Кількісний розмір може мати за базу валюту балансу, сальдо активів, суму чистого прибутку, тощо. Важливо, щоб аудитор розумів і в наступному міг довести, що перевищення такого розміру приводить до того, що звітність викривлює реальний стан речей та вводить в оману її користувача.

Якісна характеристика викривлення теж пов'язана з розміром (сумою) але має ще і негативні правові або економічні наслідки за чинним законодавством. Так це можуть бути ознаки економічного злочину за кримінальним Кодексом України (ст. 212), або ознаки дій, що підпадають під норми адміністративних санкцій за чинним законодавством, тощо.

Між суттєвістю та аудиторським ризиком існує зворотній зв'язок – чим вище рівень суттєвості, тим нижче аудиторський ризик, стверджують МСА 320 (п. 10). Якщо аудитор після планування перевірки та конкретних аудиторських процедур визнав, що прийнятий рівень суттєвості нижчий, то аудиторський ризик підвищується. Аудитор це може компенсувати наступним шляхом:

– Знизити рівень ризику контролю, якщо це можливо, і підтверджуючи такий зменшений ризик додатковими або розширеними процедурами;

– Знизити ризик не виявлення викривлення шляхом зміни характеру, обсягу та часу запланованих процедур перевірки.

Висновки. Проведене дослідження дозволило проаналізувати зміни поняття суттєвості, що наведено у МСА 320. Тепер суттєвість розкривається не в якості властивості інформації взагалі, а в якості властивості спотвореної інформації. Тим самим підкреслюється актуальність поняття суттєвості саме при аналізі виявлених аудитором

спотворень. Виходячи з цього, було доречним структурувати фактори суттєвого впливу на відповідність фінансової звітності, характерні для вітчизняних підприємств.

Отже, дослідивши сутність суттєвості, її значення для аудитора та замовника та методи її визначення можна зробити висновки, що з розвитком вітчизняної економіки підвищенням конкурентності та вимог до розвитку організації аудиторської діяльності, керівники аудиторських фірм починають розуміти потенціал раціонально розрахованої суттєвості та її вплив на ефективність проведення аудиту.

Дійсно, одним з основних напрямів вдосконалення планування та проведення аудиторської перевірки є виявлення суттєвості “слабких місць” для кожного перевіряемого підприємства. В ході дослідження було з’ясовано важливість суттєвості в аудиті, що обумовлено наступним:

- є доступним засобом, який може підвищити ефективність проведення аудиту;
- допомагає досягти поставлених цілей шляхом систематизованого підходу підвищення ефективності процесів зниження аудиторських ризиків;
- сприяє попередженню зловживань.

Список використаних джерел

1. Закон України “Про аудиторську діяльність” від 22.04.93 р. № 3125-ХІІ зі змінами і доповненнями.
2. МСА 320 “Суттєвість в плануванні та проведенні аудиту”.
3. Закону України “Про інноваційну діяльність” від 4 липня 2002 р. № 40-IV.
4. Каковкина Т.В. Аудит-контроллинг. Теоретические и методологические основы [Текст]: монография / Т.В. Каковкина. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2011. – 183 с.
5. Міжнародна стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг: видання 2010 року, в двох частинах. – К.: МФБ, АПУ, 2010. – Ч 1. 842 с., Ч 2. 409 с.
6. Международные стандарты аудита: учебное пособие / Б.Т. Жарылгасова, А.Е. Суглобон. – 3-е изд., стер. – М.: КНОРУС, 2007. – 400 с.
7. Редько О.Ю. Аудит в Україні. Морфологія. [Текст]: монографія / О.Ю. Редько. – К.: ДП “Інформ.-аналіт. агентство”, 2008. – 493 с.

Н.Б. Фролова,
*к.е.н., науковий співробітник відділу державних фінансів,
ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України”*

ДОСВІД ВИМІРЮВАННЯ РІВНЯ ПОДАТКОВИХ УХИЛЕНЬ В США: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Податкові ухилення створюють серйозну загрозу формуванню доходної частини бюджету в багатьох сучасних країнах світу. Особливо актуальною ця проблема є в країнах, що розвиваються, де за оцінками експертів, через